

La clau per entendre les eleccions a França: la crisi de les 'banlieues' (i els errors de les esquerres)

El 23 d'abril, dia de Sant Jordi, se celebrarà la primera volta d'unes eleccions franceses que poden canviar el curs de la història. Per entendre què passa avui a França, cal conèixer a fons les 'banlieues' franceses, els errors de l'esquerra i l'oportunisme xenòfob de Le Pen.

Xavier Espinet / París

Uns 10 milions de persones viuen als barris populars francesos, la meitat a les anomenades 'zones urbanes sensibles'. La població hi és tres vegades més jove, més pobra i menys formada que a la resta del país. Els índexs d'atur són allà tres vegades més elevats, i l'estat de salut general, ben pitjor. Polvorí social, ni la dreta ni l'esquerra hi han sabut reorientar la seva 'politique de la ville'.

El 23 d'abril, dia de Sant Jordi, se celebrarà la primera volta d'unes **eleccions franceses que poden canviar el curs de la història**. Una victòria de Marine Le Pen i del seu Front Nacional (FN) revolucionaria les ja complicades relacions dins de la UE i significaria un pas endavant per a les polítiques de la nova extrema dreta populista. Per entendre el que passa avui a França, cal conèixer a fons les 'banlieues' franceses, els errors de l'esquerra i l'oportunisme xenòfob de Le Pen.

Al setembre passat, el neoreaccionari mediàtic i vedet intel·lectual de l'FN, Éric Zemmour, declarava a la televisió privada LCI que "l'Estat Major dels exèrcits té preparat un pla secret per reconquerir militarment els barris sensibles de 'banlieue', territoris perduts que han esdevingut estrangers a casa nostra". L'Estat Major francès es va afanyar a desmentir, el mateix dia, l'existència de qualsevol pla d'intervenció militar en territori nacional. 'Boutade' de 'rentrée' literària, provocació d'escriptor sensacionalista en plena gira de promoció del seu darrer llibre?

Sí, i tant, si no fos. Si no fos perquè, d'ençà dels **grans disturbis a les 'banlieues' del 2005**, diversos batlles i ministres, tant de dreta com d'esquerra, han suggerit o demanat la intervenció de l'Exèrcit als barris més difícils del país, dels barris nord de Marsella als suburbis de la regió parisenca. Si no fos perquè, d'ençà del 2005, la sèrie més recent d'atemptats islamistes, de Tolosa a Rouen, ha canviat la percepció francesa de les 'banlieues', substituint-hi el fantasma del jove marginal, violent i inadaptat, per la del fanàtic gihadista, ben entrenat i conqueridor. Si no fos perquè, molt probablement, bona part dels francesos, i de la seva classe política, aprovarien que els tancs Leclerc desfilassin per certes 'cités'... El suposat pla secret "revelat" per Zemmour s'anomenaria Opération Ronces (operació Esbarzers) com el garbuix que protegeix els seus fruits amb rosaris d'espines. Fa més de 40 anys que França s'hi enganxa amb la qüestió de les 'banlieues'.

La 'crise des banlieues' començà oficialment el 1973, quan el Govern crea el primer grup de reflexió sobre les problemàtiques dels 'grands ensembles' perifèrics d'habitatge social —els coneguts per 'HLM', en francès. La 'politique de la ville' francesa neix així, als despatxos ministerials, i recorrerà els decennis següents llastada pel seu pecat original: un tossut reduccionisme tecnocràtic i urbanístic. De mitjan anys setanta fins a finals dels vuitanta, els barris

populars de 'banlieue' pateixen una desorganització gairebé completa de la vida col·lectiva. **La sobtada desindustrialització, l'atur estructural i la terciarització de l'economia desfiguren el paisatge dels 'cinturons rojos'**, secularment estructurats al voltant dels valors de la classe obrera i del seu partit, l'omnipresent Partit Comunista Francès. El 1983, la 'Marche des Beurs' fou, potser, el darrer intent de reconstruir aquest paisatge, a partir de les reivindicacions plenament polítiques de la primera generació de joves d'origen magrebí nascuda a França. La instrumentalització i recuperació institucionals de la 'Marche', però, en dissolgueren totes les esperances i, com es veurà, segrestaren l'expressivitat política de les 'banlieues' durant dècades.

Sense estructuració ni veu polítiques, les 'banlieues' populars dels anys noranta foren marcades per un fort increment de les desigualtats econòmiques i un sentiment general de relegació social. Les relacions amb els poders públics evolucionaren vers un clientelisme paternalista i, molt sovint, francament obscè. Les antigues solidaritats de classe de la 'banlieue rouge' van ser substituïdes per cercles més estrets, per xarxes interètniques, familiars. A mesura que la vida pública es contraïa i es retirava, els carrers restaven a mercè d'un **jovent majoritàriament inadaptat a les necessitats de la nova economia i que patia índexs d'atur superiors al 45%**. Els disturbis esdevingueren recurrents; les degradacions i les agressions, quotidianes. Exclosos dels circuits de producció econòmica, condemnats als llocs de treball més mal remunerats i precaris, una part dels joves dels barris de 'banlieue' s'especialitzaren en l'altra economia, constituint-se en escoles de delinqüència i en centres neuràlgics del tràfic de drogues.

L'acció estatal a les 'banlieues' és de 'cirurgia urbanística' incapaç de percaçar la 'mixité sociale'

A la segregació urbana i escolar, a les pràctiques discriminatòries de tot tipus, la 'banlieue' hi oposà l'orgull pària de les antigues colònies i el nihilisme combatiu del primer 'hip-hop' francès, reclosos en una tensió permanent entre el menyspreu patit i un latent desig de reconeixement social. Naixia, així, el **gueto francès**, no pas com una realitat simplement geogràfica, sinó més aviat com **una forma particular d'organització i interpretació de la vida social**; una cultura rebel d'iniciats que omplia el buit de sentit deixat per la despolitització forçada dels barris populars.

Els atemptats a Nova York, el 2001, i la presència de Jean-Marie Le Pen a la segona volta de les presidencials del 2002 constitueixen un punt d'inflexió en la percepció pública de les 'banlieues' nacionals. Els 'quartiers' esdevenen l'aparador de totes les deficiències de la meritocràcia francesa i es parla ja de 'territoires perdus de la République' ('territoris perduts per a la República'). L'Estat, però, no deixarà mai d'invertir-hi, desplegant la seva 'politique de la ville' en costosos programes de renovació urbanística, de subsidis socials, de política escolar i cultural, de contractació laboral d'inserció. Fatalment, però, les dinàmiques migratòries, les evolucions econòmiques i les polítiques pressupostàries reduiran els efectes de l'acció estatal a una mena de "cirurgia urbanística", espectacular, però incapaç de percaçar la 'mixité sociale'. Sense una voluntat política clara de contrarestar les estratègies de segregació —tant privades com públiques—, les **zones urbanes sensibles (ZUS: 140 el 1981, 750 actualment!)** enceten així el primer decenni del segle des d'un aïllament cada vegada més palès i degradat. Fracàs escolar de bona part del jovent, delinqüència en augment, estructures mafioses condicionant fortament la vida als barris, i un ressentiment gairebé general envers les institucions.

Paral·lelament, un islam rigorista i militant tendeix a substituir la pràctica religiosa apolítica dels pares, girant-se d'esquena a l'islam institucional i les seves federacions (a l'excepció de la UOIF dels Germans Musulmans), acusades de "col·laborar" amb la 'République'. Una religiositat quotidiana estructurarà la vida social, traçant amb precisió els límits entre el lícit i l'il·lícit, entre pur i impur,

entre “ells” i “nosaltres”. Després de dècades d’estigmatització i de relegació, la **crystal·lització identitària i religiosa de les ‘banlieues’** sembla voler correspondre, paradoxalment, a la imatge d’alteritat cultural radical on la societat les havia confinades sempre.

Les institucions compren la pau social i els vots de les ‘banlieues’ amb connivències dubtoses

Apareixen, així, els primers ‘djellaba-baskets’ (‘gel·laba vambes’), que tan bé ha sabut descriure el periodista marsellès **Philippe Pujol**, especialista en els ‘quartiers’ nord de la seva ciutat. Joves redimits que han canviat la consola per l’Alcorà, la idealització del ‘bled’ africà pel puritanisme del Golf, el combat pel reconeixement social per una fe protectora, valoritzant, i hostil als valors de la societat secularitzada. La “reislamització” dels barris populars modificarà profundament les relacions entre dones i homes; hi durà la **censura dels més pietosos contra les “seves” dones** si mai gosen “blanquejar-se” o “afrancesar-se”, o casar-se fora de la comunitat. Coses, aquestes, que, prescripcions religioses a banda, seran viscudes com una autèntica humiliació i traïció al grup ètnic.

D’ençà dels grans disturbis del 2005, l’Estat ha invertit 48.000 milions d’euros en programes de renovació urbana en més de 600 barris de la ‘banlieue’. Si bé el paisatge urbà n’ha estat notablement millorat, les ‘banlieues’ sensibles són on eren. L’atur dels joves hi voreja encara el 45%, el fracàs escolar i **la proporció de famílies sota el llindar de la pobresa tripliquen la mitjana nacional**. Les màfies locals de la droga continuen matant-s’hi pel control del ‘business’. Finançat internacionalment, l’islam integrista continua estenent-s’hi a partir de certes mesquites i oratoris, manllevant la implantació i la diversitat de tasques a l’antic associacionisme laic de barri. En moltes ciutats de ‘banlieue’, les institucions continuen comprant-hi tant els vots (escassos) com la pau social, i a costa de connivències cada vegada més dubtoses. La presència policial es limita, com de costum —i potser de tàcit acord amb els poders fàctics de les barriades—, a **sonades operacions policials amb un bon nombre de periodistes ‘embedded’**. ‘Agitprop’ ministerial, ‘voyeurisme’ social mediàtic. ‘Statu quo’ i esbarzers; bancals d’esbarzers.

“Cambres de descompressió”

Per entendre, però, la recurrència de la crisi de les ‘banlieues franceses més degradades’, cal considerar el que també han estat i el que avui són més que mai: un pont de mar blava. Destinades inicialment al progrés social de les classes populars assalariades dels anys cinquanta-seixanta, els habitatges socials de la ‘banlieue’ van acabar sent la pista d’aterratge dels grans moviments migratoris Sud-Nord, acollint les diverses onades migratòries que s’han succeït des dels anys setanta. Si les ‘banlieues’ són territoris de relegació on s’acumulen totes les dificultats socials possibles és, en bona part, per la funció principal que tenen assignada: la de ser “cambres de descompressió” demogràfica, **purgatoris obligats de la pobresa, on va a raure la població nouvinguda més precària i menys formada**.

Aquesta mateixa funció, dins del sistema internacional de migracions, explica la mobilitat social elevadíssima dins d’aquests barris: fins al 60% en cinc anys, en certes barriades de l’Illa de França —entorn de la ciutat de París. Molts dels qui arriben hi fan cap, i qui pot marxar se’n va: els joves amb estudis o les famílies d’origen migrant en progressió econòmica fugen cap als centres de les ciutats o cap a la caseta i l’hortet de classe mitjana i rodalia als afores de les grans ciutats franceses. Els pisos que deixaran buits al cor de la ‘cité’ seran ocupats per una població més precària, generalment nouvinguda, amb papers o sense.

No és gens sorprenent, doncs, que certa dreta —i no solament l’FN— s’empari del ‘papu’ de les

'banlieues' per divulgar les tesis complotistes del 'Grand Remplacement', de Renaud Camus; la deliberada substitució ètnica dels pobles europeus autòctons mitjançant les polítiques migratòries d'unes elits postnacionals. No se li hauria de fer estrany a ningú que **certa França faci de les 'banlieues' l'objecte dels seus fantasmes guerracivilitats i reconquistadors**. La 'banlieue' es veu que fa somiar. N'hi ha que somien enviar-hi l'Exèrcit. D'altres, com Houria Bouteldja, somien una inversió racialista del colonialisme europeu, un "indigenisme" conqueridor.

El que és sorprenent, però, és que encara avui **ni la dreta ni l'esquerra republicanes no hagin sabut reorientar a temps la 'politique de la ville'**, i no hagin volgut finançar mai com calia els plans socials més recents que en diversificaven els efectes i allunyaven la 'politique de la ville' del seu reduccionisme urbanístic. El que és encara més sorprenent és que no es doti els municipis dels mitjans adequats per gestionar unes problemàtiques que, molt sovint, desborden les capacitats municipals. El que resulta, en fi, desolador és que s'hi toleri un clientelisme polític de polvorí social, obert a tota mena de pressions, disposat a totes les renúncies.

Les 'banlieues' són encara a la via morta. Els **5 milions de persones que viuen a les anomenades ZUS** són classes 'dangereuses' ('perilloses'). "Classes dangereuses" en ressonància, condemnades a expressar-se per brots insurgents desordenats. Tant la dreta com l'esquerra majoritàries se'n serveixen per a la seva política-comunicació. Per reduir la comprensió de les causes de les desigualtats socials a una lectura interessadament etnicista, desactivant així el combat social, deixant-lo en la innòcua cosmètica de la discriminació positiva.

A França es parla avui del 'community empowerment' del jove Obama per repolititzar les 'banlieues', per inscriure plenament els seus habitants a l'espai democràtic. Però com es pot importar el comunitarisme anglosaxó sense importar-ne els defectes visibles, i sense traïr l'universalisme francès? Però, sobretot, com es poden repolititzar les 'banlieues' sense un programa emancipador, polític, que s'ha negat també a la resta de la societat? **Les 'banlieues' són el lloc on a França li agrada fer-se por**. Són també el lloc on França camufla les seves esmenes a un igualitarisme republicà en fallida secular.